

האגף למחקר חברתי

סקירת מסמכי מדיניות טיילות בשמורות ובאתרים

דפנה רז

אוגוסט 2022

תוכן עניינים

1	מבוא	1
1	מבנה הסקירה	1.1
1	שיטת העבודה	1.2
2	רקע תיאורטי	2
2	קביעת עקרונות	2.1
2	מדיניות ניהול מבקרים	2.2
4	מסמכי מדיניות	2.3
6	תהליכי ניסוח מדיניות ושיתוף הציבור	2.4
9	ניתוח מסמכים	3
9	אוסטרליה	3.1
10	איטליה	3.2
10	ארצות הברית	3.3
12	בריטניה	3.4
13	דנמרק	3.5
14	ניו זילנד	3.6
15	פינלנד	3.7
15	קנדה	3.8
17	סיכום	4
19	מקורות	5
19	מאמרים	5.1
20	מסמכים ונספחים	5.2

1 מבוא

במסגרת סקירה זו נבדקו מסמכי מדיניות טיילות שנוסחו על ידי הגורמים הממונים על שמירת הטבע במדינות שונות, וזאת כדי ללמוד על מטרותיהם, תוכניהם ותהליך יצירתם, כולל שיתוף הציבור.

1.1 מבנה הסקירה

המסמך כולל לשני פרקים מרכזיים:

- רקע תיאורטי
סקירה של ספרות אקדמית ומוסדית העוסקת בהתוויית מדיניות בשטחים מוגנים.
- ניתוח מסמכים
בחינת דוגמאות של מסמכי מדיניות עם קישורים למקורות הרלוונטיים.

1.2 שיטת העבודה

בהתאם למבנה המפורט לעיל, העבודה התחלקה לאיתור ספרות ומסמכים רלוונטיים. נמצאו מעט מאמרים אקדמיים העוסקים באופן מפורש במסמכי מדיניות טיילות, אך מבט רחב יותר על תהליכי קבלת החלטות ומדיניות ניהול מבקרים בשטחים מוגנים תרם להבנה של גיבוש מדיניות במקומות שונים.

איתור המסמכים היה מאתגר גם הוא. ראשית, האחריות לניסוח המדיניות משתנה ממדינה למדינה. לעתים היא מעוגנת בחוק ובממשל, ופעמים אחרות בהחלטות של הרשויות האמונות על שמירת הטבע. על פי רוב, נמצא שהמדיניות היא פרי שיתוף פעולה ברמות שונות. שנית, במדינות רבות יש כמה רשויות טבע שהכללים המנחים אותן אינם זהים. ולבסוף, קבלת החלטות וקביעת מדיניות בתוך ארגונים נעשית בדרגות היררכיה שונות, ולעתים היא נתונה בידי השמורות עצמן.

החיפוש נעשה בשילוב של מידענות הנסמכת על מקורות פתוחים, לצד פנייה ישירה לגורמים עמם היו לנו קשרי עבודה במסגרת הכנת סקירה קודמת שעסקה בהיתרי טיילות. על מנת שהמסמכים יהיו רלוונטיים ככל האפשר לישראל, החיפוש התרכז בצפון אמריקה, אירופה, אוסטרליה וניו זילנד, היות ואופי הטיילות בשמורות אפריקניות או ברבות ממדינות אסיה היא שונה מאוד מהטיילות בארץ. יש לציין שהמידענות הושפעה גם משפת המסמכים, שהיא בעיקרה אנגלית. הגבלה נוספת היא העובדה שבדרך כלל אלה מסמכי עבודה פנימיים שאינם מתפרסמים במלואם, אלא רק כהנחיות למטיילים המופיעות באתרי הרשויות השונות.

2 רקע תיאורטי

2.1 קביעת עקרונות

עיקר העיסוק האקדמי במדיניות טיילות באזורים מוגנים מתייחס לתכנון מקצועי, מתוך ראייה של האיזון המבוקש בין שני עקרונות מנחים מרכזיים: שמירה על הטבע על ידי מניעת גישה אליו, והנגשת הטבע לאדם תוך מזעור הפגיעה בו. לעתים קרובות, עקרונות אלה מבוטאים בחוקי המדינה, כאשר רשויות השימור נותנות להם פירוש מעשי (Eagles, McCool & Haynes, 2002).

המשוואה בין שני העקרונות באה לידי ביטוי בגישה לשטחים מוגנים במקומות שונים בעולם, והיא משתקפת במסמכי המדיניות שלהם. כך, בברזיל לדוגמה, הדגש הוא על שמירת הטבע, בעיקר השטחים המיוערים של המדינה. תקנות המעוגנות בחוקי המדינה לעתים אוסרות לחלוטין כניסת מבקרים לאזורים מוגנים, או מטילות הגבלות חמורות כגון ביקור בליווי מדריך בלבד. בשל גישה זו אין החוק מתייחס לנושאי טיילות. לעומת זאת, הגישה לטבע במדינות אירופיות, ובייחוד באלה כמו גרמניה שבהן השמורות מוסדו מאוחר יחסית, וחלקן הוכרו רק בשנות השבעים של המאה שעברה או בתחילת המאה ה-20, הייתה ונותרה שמירה על הטבע, תוך מגבלות מינימליות על מטיילים. ואילו בארצות הברית, הפארקים נוסדו בהצהרה ברורה שמטרתם לשמש את האזרחים למטרות נופש, כאשר שטחי שימור מוגבלים ואזורי פרא מוסדרים בהיררכיה ברורה (Burns & Moreira 2013). יתר על כן, בארצות הברית יש מספר סוכנויות של שמירת טבע, שלכל אחת מדיניות משלה.

2.2 מדיניות ניהול מבקרים

מסמכי המדיניות, אם במסגרת של חוקי מדינה, או שנוסחו בידי הרשויות המופקדות על שמירת הטבע, לעתים קרובות נושאים כותרת של "ניהול מבקרים" (Visitor Management). ניהול כזה שם לו למטרה למנוע התנהגות לא נאותה מצד המבקרים, אך בו בזמן להעשיר את החוויה שלהם ואת הערכתם למקום, וכל זאת תוך שמירה על איכות משאבי התיירות (Eagles, Coburn & Swartman, 2013).

אחד המסמכים הבולטים בתחום ניהול מבקרים בשטחים מוגנים פורסם מטעם ארגון השימור הבינלאומי [IUCN](#) (Leung et al, 2018), והוא נועד לשמש אנשי מקצוע האמונים על התיירות - קובעי מדיניות ברשויות ממשלתיות, מתכננים, גופים לא ממשלתיים, מנהיגי קהילות וקבוצות ילדיות - ולספק להם כלים לניסוח מדיניות ברמה המקומית, האזורית או הלאומית. החוברת מגדירה את סוגי המבקרים והשימושים שהם עושים בשטחים המוגנים, וממיינת אותם על פי קטגוריות שמירת הטבע שקבע הארגון (לוח 1) באופן המשקף את הקשר בין מטרת הרשות, הגדרת משימתה והתוויית המדיניות שלה.

IUCN Protected Area Category*	Primary goal and protected value(s)	Approach to tourism and visitor use	Types of visitor					
			Individual	Researcher	Commercial users	Tourists and recreationists	Spiritual and cultural users	Commemorative users**
Ia) Strict Nature Reserve	Biodiversity or geoheritage protection (ecological and scientific values)	Public access only possible through organised scientific, citizen science or volunteer service programmes	✓	✓			✓	
Ib) Wilderness Area	Protection of the natural character and condition of unmodified or slightly modified areas (wilderness and ecological values)	- Low-density, self-reliant visitor use is often a management objective - Restricted public access in terms of amount of use, group size, activity, etc. - Tourism activity limited and highly regulated (e.g. through special use permits)	✓	✓				
II) National Park	Protection of an ecosystem and its large-scale ecological processes (ecological, recreation and community values)	- Visitor use and experience is often a management objective - A range of recreation opportunities typically provided through zoning, facility development and visitor services (countries have marked differences in their attitudes to tourism accommodation within protected areas)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
III) Natural Monument	Conservation of specific natural features (ecological, recreation and community values)	- Visitor use and experience is often a management objective - Recreation opportunities are typically provided to facilitate feature protection and public understanding	✓	✓	✓	✓	✓	✓
IV) Habitat/Species Management Area	Conservation through management intervention (ecological, community and recreation values)	- Recreation visitation and commercial tourism are usually management objectives - A range of recreation opportunities is provided with associated facilities and services - Commercial tourism common for wildlife viewing	✓	✓	✓		✓	✓
V) Protected Landscape/Seascape	Landscape / seascape conservation (community, ecological and recreation values)	- Tourism is usually a management objective - A range of recreation opportunities is provided with associated facilities and services - Commercial tourism common	✓	✓	✓	✓	✓	✓
VI) Managed Resource Protected Area	Sustainable use of natural ecosystems (community, recreation and ecological values)	- Recreation visitation and commercial tourism can be key objectives - A range of recreation opportunities is provided with associated facilities and services - Commercial tourism common	✓	✓	✓	✓	✓	✓

2.3 מסמכי מדיניות

מאמר של Hyslop & Eagle (2007) משווה בין מסמכי מדיניות מבקרים של ארבע רשויות מקבילות בארצות הברית וקנדה (לא נכללו כמה רשויות אמריקניות נוספות שאין להן מקבילה קנדית):

Parks Canada, U.S. National Park Service (NPS), Canadian Wildlife Service (CWS),
U.S. Fish and Wildlife Service (FWS).

מאמר זה מכיל מידע מעניין וחשוב, כאשר הוא:

- מראה כיצד הצהרת המדיניות של הרשות לגבי מטרתה, והאופן שבו היא מבקשת לקיים את האיזון בין שמירת הטבע לטיילות, מכתיבים את כללי הביקור בה.
- מונה קרוב לשלושים תחומים שבהם באה לידי ביטוי מדיניות ניהול מבקרים.
- מדגים את חוסר האחידות שבמסמכי מדיניות טיילות בתוך אותה מדינה, ובין מדינות שכנות וקרובות בגודלן ובתרבותן.

המטרה הבסיסית של שירות הפארקים האמריקני (NPS) היא "לאפשר לתושבי ארצות הברית הנאה ממשאבי הפארקים וערכיהם". בין הארגונים שנבדקו במחקר, ואולי בכלל, NPS הוא בעל המדיניות המפותחת ביותר של ניהול מבקרים. מדיניות זו נפרשת במסמך הקרוי [VERP](#) – Visitor Experience and Resource Protection, אשר נוסח בשנות ה-90 של המאה שעברה, ועדיין משמש כלי תכנוני מוביל בשירות הפארקים (Manning, 2001). יש לציין שמסמך זה הוא כלי מקצועי ואינו נועד לציבור הרחב.

המנדט החוקי של Parks Canada אף הוא מדגיש את חויית המבקרים: "להגן על ... המורשת הטבעית והתרבותית של קנדה, ולטפח הבנה, הערכה והנאה של הציבור באופנים המבטיחים את שלמותן האקולוגית והערכית [של השטחים המוגנים] בהווה, ולמען הדורות הבאים." לעומת זאת, לשירות חיי הבר של קנדה (CWS) מדיניות רופפת מאוד בכל הנוגע לניהול מבקרים. המשימה של CWS היא "לשמר את חיי הבר והמערכות האקולוגיות שבהן הם מתקיימים, עם דגש מיוחד על עופות נודדים ומינים בסכנה". ביקורים אינם רצויים באזורי שימור אלה. ולבסוף, רשות חיי הבר והדגה של ארצות הברית (FWS) אמונה על "ניהול רשת לאומית של שטחי קרקע ומים לשם שימור משאבי דגה, בעלי חיים וצומח ובתי הגידול שלהם... לטובת האמריקנים בהווה ודורותיהם העתידיים".

מעבר להצהרות הכוונות, ניתן להבחין בהבדלים פרטניים בין הסוכנויות כבר מהאופן שבו הן מגדירות "ביקור" – כניסה יומית חד-פעמית לצורכי טיילות ובילוי, או שהייה הכוללת לינה, או הכרוכה בפעילות נוספת דוגמת מחקר או צילום. **לוח 2** הלקוח מתוך המאמר מסכם את השוני בין מסמכי ארבע הרשויות (המספרים בטבלה מסמנים מקורות הרשומים בהערות המאמר).

Table 1: Visitor Management Policy

Topics Addressed through Policy in an Ideal Framework for Visitor Management	Parks Canada	U.S. National Park Service	Canadian Wildlife Service (NWA's)	U.S. Fish Wildlife Service (NWRs)
1 Goals or Objectives of Visitation	✓ ¹⁵	✓ ¹⁰		✓ ^{2,20,21,22,23}
2 Visitor Use Plan	✓ ¹³	✓ ⁹		
3 Use of an Established Visitor Management Framework	✓ ^{13,16}	✓ ⁸		✓ ¹⁹
4 Permitted/Encouraged Visitor Levels and Uses	✓ ^{12,13}	✓ ⁹	✓ ⁵	✓ ^{18,24}
5 Conflict Management	✓ ¹³	✓ ⁹		✓ ¹⁹
6 Methods of Transportation	✓ ¹³	✓ ⁹		
7 Trails and Markings	✓ ¹³	✓ ⁹		✓ ¹⁹
8 Noise Restrictions		✓ ⁹		
9 Restricted Items		✓ ⁹		
10 Zoning and Temporary Area Restrictions	✓ ¹³	✓ ⁹	✓ ⁴	✓ ¹⁹
11 Accessibility (for the Disabled)	✓ ¹³	✓ ⁹		✓ ¹⁹
12 System of Reservation	✓ ¹⁴	✓ ⁹		
13 Dates and Hours of Operation	✓ ¹¹	✓ ⁹		
14 Length of Stay				
15 Fees and Pricing	✓ ^{13,14}	✓ ⁹		
16 Visitor Education and Interpretation	✓ ¹³	✓ ⁹	✓ ⁶	✓ ¹⁹
17 Risk Management	✓ ^{11,13}	✓ ⁹		✓ ¹⁹
18 Emergency Response	✓ ¹⁴	✓ ⁹		✓ ¹⁹
19 Backcountry Trips	✓ ¹⁴	✓ ⁹		
20 Enforcement of Rules and Laws	✓ ¹³	✓ ⁹	✓ ⁶	✓ ²¹
21 Facilities	✓ ¹³	✓ ⁹		✓ ¹⁹
22 Accommodation	✓ ¹³	✓ ⁹		✓ ¹⁹
23 Waste Management		✓ ⁹		
24 Retail Services and Concessions		✓ ⁹		
25 Human Resources Required for Visitation (ex. Number of staff)				
26 Marketing and Competition for Visitation	✓ ^{11,13,14}		✓ ^{4,5,6}	
27 Measurement of Economic Impacts of Visitation				
28 Visitor Use Monitoring (numbers and activities)	✓ ¹⁴	✓ ^{1,9}	✓ ⁴	✓ ¹⁹
29 Assessment of Visitor Satisfaction	✓ ^{3,11}	✓ ^{1,9}		✓ ¹⁸
30 Assessment of Attainment of Objectives	✓ ^{3,16}	✓ ^{1,9}		✓ ¹⁸

ככלל, שתי רשויות הפארקים מפגינות מדיניות ניהול מבקרים רחבה ומפורטת יותר מאשר הסוכנויות שמטרתן המוצהרת היא שימור. ממצא מעניין נוסף העולה מהמחקר ההשוואתי מראה כי כמות המידע הזמין לציבור ואיכותו קשורים באופן ישיר למשאבי הארגון. ככל שתקציב הארגון ומצבת כוח האדם דלים יותר, כך קשה לאתר את מסמכי המדיניות שלו, והמידע אינו מעמיק כמו בארגון בעל משאבים.

2.4 תהליכי ניסוח מדיניות ושיתוף הציבור

ניסוח מדיניות בשטחים מוגנים מתחיל בדרך כלל בתהליך פנים ארגוני (יהא זה במסגרת רשויות החוק, רשויות ממלכתיות או ארגונים לא ממשלתיים). לעתים התהליך משלב גם את הציבור באופנים שונים. מעטים המאמרים העוסקים בתהליכים אלה. שניים מאלה הוזכרו לעיל. הראשון הוא חוברת ההנחיות של [IUCN](#) אשר יכול לשמש אנשי מקצועי מכל סוגי הארגונים. האחר הוא מסמך [VERP](#) של שירות הפארקים האמריקני. נקבעים בו תשעה תתי-תהליכים לתכנון פארקים ברמה המקומית (Manning, 2001). בראש הרשימה נמצאים הסעיפים:

- הרכבת צוות משימה אינטרדיסציפלינרי של מתכננים, מנהלים וחוקרים.
- ניסוח בהיר של מטרות הפארק והנרטיבים שלו כבסיס להמשך התהליך.
- מיפוי וניתוח משאבים מקומיים: תאי שטח גיאוגרפיים וחוויות המוצעות למבקרים.
- קביעת מדיניות של שיתוף ציבורי.

על פי רוב, בהגדרה של ציבור נכללות קבוצות שונות של בעלי עניין. אחת מאלה מורכבת ממבקרים, אבל הספרות עוסקת בעיקר בשיתוף קהילות מקומיות, בעלי קרקעות וכו'. (Eagles, McCool & Haynes, 2002), למשל, זיהו 22 בעלי עניין שעשויים לתרום לתהליכי תכנון. החשובים שבהם בכל הנוגע למדיניות ביקור ותיירות בפארקים הם:

- האוכלוסייה בכלל עם דגש על תושבים מקומיים.
- מנהלי פארקים.
- מפעילי תיירות.
- מבקרים.

שיתוף הציבור מבטיח תועלות רבות, אך מחברי המאמר מזהירים מפני תהליכים שאינם נערכים כהלכה. ראשית, על הציפיות להיות מוגדרות וברורות לכל המשתתפים, כולל הגדרת הסוגיות והתוצאות המיוחלות. גם כאשר יש רצון הצהרתי לשיתוף הציבור, הדבר אינו בהכרח מצביע על יחסי כוחות שווים בין בעלי עניין ושחקנים. להיפך, הגורם הרשמי מחזיק בידו את הסמכות להגדיר שאיפות ומטרות, ולקבל החלטות בהתאם. תחתיו בהיררכיה נמצאים השחקנים האחרים, בהם הציבור. גם בין השחקנים יש הבחנה בין יחידים - כאלה שאינם בהכרח מאוד מעוניינים בנושא ו/או אינם בעלי יכולות ותכונות אופי שיאפשרו להם להשפיע, ואלה שהם אנשי מפתח ופעילים ובעלי יכולות. הבחנה חשובה נוספת נעשית בין יחידים וקבוצות אינטרסים המשתתפים בתהליך (Mehnen, Mose & Strijker, 2013).

גם אם כל אלה נלקחו בחשבון, שיתוף הציבור לא בהכרח יבטיח שהתועלות יושגו אם הוא נעשה רק כדי לצאת ידי חובה. אלה הם צעדים הגוזלים זמן הן מהארגון והן מהציבור, ואם דעות הציבור אינן מתקבלות, או שחל שיבוש כלשהו, הדבר עלול לגרום נזק, ולהגביר חיכוכים במקום למתן אותם. כדי להתגבר על אלה יש לנתח את מרחב בעלי העניין, ולהבין מהי רמת הידע שלהם, יכולותיהם, ותרומתם האפשרית (Coburn, 2011).

מחקר שנערך לאחרונה בפארקים לאומיים בטורקיה מתאר תהליך שיתוף ציבורי (Karadeniz & Yenilmez, 2022). הוא מונה חמש גישות לתהליך, מהרחבה למצומצמת ביותר:

- דיאלוג פתוח עם קבלת החלטות משותפת.
- דיאלוג מצומצם - שמיעת דעותיהם של גורמים ציבוריים.
- התייעצות עם גורמים ציבוריים.
- הפצת מידע בקרב הציבור.
- איסוף מידע מהציבור.

במקרה הנדון נבחרה האופציה הראשונה והמכילה ביותר. לאחר מכן, מופו בעלי העניין באזור על פי קטגוריות של גורמים ממשלתיים, גורמים ציבוריים ותושבים מקומיים. ב-**לוח 3** אפשר לראות כי המבקרים הם רק שורה אחת מתוך 28 בעלי העניין שנמנו, דבר המלמד על הצורך במיפוי נכון של בעלי העניין בכל תהליך של שיתוף הציבור.

Table 7. Primary stakeholders involved in protected area management

Central-level government institutions	The Republic of Turkey Presidency Department of Strategy and Budget Ministry of Agriculture and Forestry Ministry of Environment and Urbanization Ministry of Culture and Tourism Ministry of National Defence Ministry of Transportation Ministry of Energy and Natural Resources
Field-level government institutions	Governorships, dDistrict gGovernorships Municipalities Local authorities and local public institutions/services Protected area management units Village management units Forestry and agriculture sector representatives Tourism sector representatives
Civil society, research institutions, and others	Nature conservation and environmental NGOs Foundations Research institutions Universities Local forums Local community organizations and local interest groups Visitors
Local residents	Muhtars Landowners Local inhabitants Schools, teachers Training institutions Imams Opinion leaders

Source: Developed by the authors of the guidelines, 2020.

3 ניתוח מסמכים

המסמכים המובאים כאן הם ממקורות שונים. הם מוצגים על פי המדינות בסדר אלף-בית. כמצוין בהקדמה, המסמכים נאספו במידענות, בעיקר בחיפוש גלוי באתרים של רשויות ממלכתיות, אתרים של גורמים המופקדים על שמירת הטבע, וגם גופים מקומיים הפועלים בשטח. כמו כן, מובאות הערות של אנשי מקצוע שנעשתה אליהם פנייה ישירה. בגוף הטקסט מוטמעים קישורים המאפשרים עיון ישיר במסמכים ובאתרי האינטרנט הרלוונטיים.

3.1 אוסטרליה

המידע מאוסטרליה התקבל הן מפנייה ישירה לאחראי על התקשורת בפארקים במדינת ויקטוריה (Victoria), והן מאתרים ציבוריים. שני האפיקים אישרו שאין בנמצא מסמך יחיד ומגובש העוסק במדיניות טיילות באזורים המוגנים של היבשת. בכל אחת מהמדינות שבשטחה נקבעות תקנות אזוריות ומקומיות, בדרך כלל אפילו ברמת הפארק הבודד.

לפיכך, אפשר למצוא מדיניות טיילות ברמות פירוט שונות. לעתים ההנחיות מופיעות באתר של המדינה, פעמים אחרות בזה של רשות הפארקים שלה, או באתרים של הפארקים עצמם. האתר של [Parks Victoria](#), למשל, מייעד עמוד לנושא תכנון, ובו מצוין כי כל פארק נדרש להציג תוכנית עצמאית ל-15 שנים אשר קובע את העקרונות והכללים הנהוגים בו. עם זאת, ניתן לראות מרשימת התוכניות כי לא כל הפארקים עומדים בכך.

במדינת ניו סאות וולס ([New South Wales](#)) מסמך העקרונות מצוי באתר של רשויות המדינה, והוא מתייחס לחוקי יסוד שבהם מפורטים כללי התנהגות בפארקים. התקנות מתעדכנות מפעם לפעם באסופת פרסומים בנושאים שונים כגון [רכיבת אופניים](#), רכיבת סוסים, צילום, קיום אירועים, הטסת רחפנים וכו'.

במקרה של טסמניה (Tasmania), יש פרסומים רשמיים של המדינה, בהם תוכנית אסטרטגית לשטחים מוגנים, וכן תוכניות טיילות המתייחסות לשימושים ספציפיים כגון [שבילי הליכה](#) או [אופניים](#).

יש לציין כי קשה למצוא מאגר מסודר של כל המסמכים הללו, חלקם גלויים כטיוטות ואחרים אינם עדכניים. בכל מקרה הם נועדו לאנשי מקצוע. המידע לציבור מוצג באתר האינטרנט של [רשות הפארקים של טסמניה](#).

3.2 איטליה

לאחר פנייה לאיש קשר ברשות הפארקים של איטליה התקבלה תשובה בזו הלשון :
"באיטליה אין תהליכי קביעת מדיניות הנוגעים לכלל השימוש הציבורי, ביקור ונופש בשטחים מוגנים. על פי החוקה האיטלקית הגישה לטבע היא תמיד חופשית, וניתן לאסור עליה רק מסיבות של בטיחות (סכנה לחיי אדם). באזורים המוגנים נקבעים סייגים מסוימים מטעמי שימור הטבע : ניתן להגביל סוגי גישה בזמנים קצובים (עד כמה ימים בלבד), או בכמויות (הגבלת מספר המבקרים). כמו כן ניתן להגביל את אמצעי הגישה (למשל כלי רכב ממונעים). תקנות אלה נקבעות ללא שיתוף הרשויות או הציבור היות והן נעשות בהתאם לצרכי שימור ומניעת נזק לטבע".

גישה זו, לפיה כל פארק יכול לקבל החלטות עצמאיות, ניכרת גם בפרסומים באתרים של [רשויות הפארקים של איטליה](#). דוגמא לכך היא [מסמך הטיילות של הפארק הלאומי גראן פרדיסו](#) (Gran Paradiso) אשר מפרט את כללי ההתנהלות בשטח הפארק המתחלקות לכמה סעיפים עיקריים :

- שמירה על הטבע : סוגי צומח שמותר לקטוף או ללקט, איסור על איסוף יצורים כגון דו-חיים וזוחלים, הסרת סלעים או ממצאים גיאולוגיים משטח השמורה, איסור על כרייה.
- כללי טיילות ונופש : נהיגה וחניית כלי רכב, הצתת אש, לינת שטח, טיול בחברת חיות מחמד, שמירה על השקט.
- עונשים וקנסות

3.3 ארצות הברית

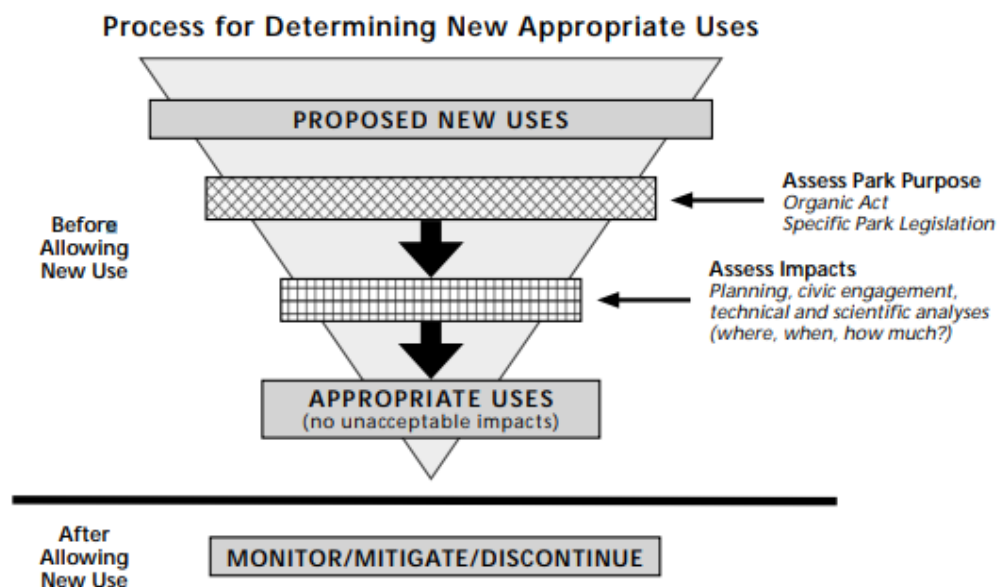
הרשויות העיקריות בארצות הברית המעודדות טיילות בשטחים מוגנים הן :

- שירות הפארקים (National Parks Service).
- שירות היערות (United States Forest Service).

המסמך הנפוץ ביותר המתייחס לחוקים ותקנות של שירות הפארקים הוא [NPS Management Policies 2006](#). מסמך זה מתעדכן מעת לעת. יחד עם שורת תקנות הקרויות [Director's Orders](#), הוא מיועד להדרכת מנהלי הפארקים בתכנון וקבלת החלטות. זאת בנוסף למסמך [VERP](#) אשר הוזכר בפרק התיאורטי. פרק 6 של התקנות מ-2006 מפרט את כלל השימושים המותרים בשטחים מוגנים, ופרק 8 את כללי הטיילות בפארקים. זה האחרון מתחיל בהגדרות המשמשות בסיס לעקרונות שימוש נאות, על פי השלבים הבאים :

- ביטוי מטרות הארגון בנושאים הנוגעים למבקרים, חינוך, ערכים, שמירת אינטרסים של בעלי עניין והגנה על הטבע.
- קביעת כושר הנשיאה של האתר, והפעולות הנדרשות להבטחת חווית המבקר, בהן רמות רעש מקובלות ועוד.
- בחינת מדיניות ניהול מבקרים ונופש (recreation) בשטחי הפארקים, תוך הבחנה האם היא אחידה לרוחב הארגון או נקבעת פרטנית על ידי האתרים. בין סעיפי המדיניות:
 - כללים הנוגעים לנהרות, אזורי פרא, דיג, ציד, מצנחים, רכיבה על סוסים, כלי טיס, כלים ממונעים, נהיגת שטח, אופנועי שלג, סירות.
 - נגישות נכים.
 - שירותי הצלה.
 - שיתופי פעולה עם גורמים תיירותיים.
 - אכיפה וקיום קשרים עם רשויות החוק.
 - זכויות תושבים באדמות מוגנות וטקסים דתיים.
 - מרעה, כרייה וליקוט.
 - שימושים מיוחדים ואירועים (לרבות אירועים מסחריים, שירותי מזון, בלוני הליום וכו').
 - שירותי תקשורת (אנטנות סלולריות ואינטרנט).
 - מחקר, צילום ומדיה.

בנוסף, הפרק מתאר תהליך הבוחן שימושים חדשים, כמפורט באיור 1:

איור 2; תהליך החלטת על שינוי בפעילויות נופש בשירות הפארקים של ארצות הברית

מסמכים אלה נועדו לתצרוכת ארגונית וככלי עבודה למקבלי החלטות. מידע אודות המדיניות מוצג לציבור באופן מתומצת באמצעות [שאלות ותשובות](#) באתר שירות הפארכים. מידע כללי אודות התנהגות בשטח נמצא בעמוד [עקרונות טיילות אחראית](#), ומידע בנושאי טיילות ספציפיים דוגמת [דיג](#), או [רכיבה באופניים](#) מתפרסם בעמודים ייעודיים.

שירות היערות, השייך למשרד החקלאות האמריקני, מפרסם את מדיניות הארגון ותקנותיו בעמוד ייעודי באתר של הארגון, עם הפניות למסמכים רלוונטיים, תחת כמה כותרות:

- [הנחיות למנהלים](#).
- [שאלות ותשובות](#).
- [רשימת חוקים ותקנות](#).

העמוד גם מספק קישור [להסבר על האופן שבו הציבור יכול לתת את הערותיו](#) לתקנות המתפרסמות מעת לעת.

כללי הטיילות של שירות היערות מתפרסמים באופן מפורט ובהיר באתר הארגון [כמידע למבקרים](#). בין הנושאים המוצגים: קמפינג, רכב ונהיגת שטח, שימוש בכלי ירי, דיג, ציד, הליכה, כריתת עצים, צילום בעלי חיים, רכיבת אופניים ואופניים חשמליים, פרחי בר, כלי טיס בלתי מאוישים, כללי בטיחות, טיפוס במערות, הצתת אש ועוד.

3.4 בריטניה

ממשלת בריטניה ניסחה מסמך כללי הקרוי קוד התנהגות בטבע ([The Countryside Code](#)), ובו כללי התנהלות באזורים כפריים ובשטחים מוגנים. הקוד מיועד לחינוך הציבור, והוא מופיע באתר של מחלקת הסביבה, עם הפנייה לקודים תואמים באתרים הרשמיים של סקוטלנד וצפון אירלנד. המסמך הוא מצומצם למדי, ומתייחס בעיקר להתנהגות אחראית ואדיבה, ובפרט:

- התייחסות לחיות בר וחיות מרעה.
- נהיגה וחנייה.
- הישמעות לשלטים ולשבילים מסומנים.
- שמירה על הסביבה: איסוף אשפה, הדלקת אש במקומות ייעודיים, הגנה על הטבע ואתרים היסטוריים.
- היתרים ללינת שטח, שחייה ודיג.
- שמירה על הליכה, רכיבה באופניים ובסוסים, ונהיגה בשבילים ובדרכים מסומנות.

אנגליה

כשני שלישים מסך 225 השטחים המוגנים באנגליה מנוהלים על ידי ארגון הגג הממשלתי Natural England והיתר על ידי ארגונים שאושרו על ידו, בהם: Forestry Commission, The National Trust, קרנות לשימור חיי הבר ורשויות מקומיות. [Natural England](http://NaturalEngland.org.uk) מגדיר את תחומי אחריותו בסדרה של מסמכים המתפרסמים באתר האינטרנט של הארגון אשר עוסקים בעקרונות ניהול לפארקים לאומיים, שבילים לאומיים, שמורות לאומיות ומקומיות.

סקוטלנד

סקוטלנד נמצאת בתהליך ניסוח [מסמך תכנון חדש](#) אשר אמור לשדרג את שימור הטבע בסקוטלנד, ולהשוות לזה של החברות האחרות באיחוד הבריטי. [קוד ההתנהגות הסקוטי](#) מפרט בתמציתיות כללי טיילות למבקרים ומנהלים של אזורי טבע בנושאים של ספורט אווירי וספורט מים, חופים, טיפוס, קמפינג, רכיבת אופניים וסוסים, נגישות, חיות מחמד, חיות משק, דיג וציד ועוד.

צפון אירלנד

קוד ההתנהגות של צפון אירלנד נחלק לכמה קטגוריות שבכל אחת מפורטות הפעילויות המותרות בשטח הרלוונטי, עם קישורים לשמורות ולאתרים ספציפיים:

- [יערות](#): סעיפים המתייחסים אל קמפינג, טיילות, נהיגה, רכיבת אופניים, רכיבת סוסים, פעילויות ואירועים, שבילי הליכה, חיות מחמד
- [שמורות טבע](#): עמוד עם הפניות לאתרי השמורות המפרסמות בעיקר מידע תיירותי.
- [חופים](#): האתר מפנה לאתרי המועצות המקומיות שבשטחן נמצאים החופים הרלוונטיים.
- [נופש בשטחים פתוחים](#): פירוט כללי ההתנהגות המצופים מן השוהים בשטח פתוח או מוגן, כולל מניעת נזקים לשטחים חקלאיים, ריסון חיות מחמד, הגנה על הצומח, שמירה על ניקיון מקורות מים, איסוף אשפה, כללי זהירות באש, שמירה על השקט ועוד.

3.5 דנמרק

דנמרק, כמדינות סקנדינביות נוספות, דוגלת בחופש תנועה בשטחים הפתוחים. סוכנות הטבע במשרד הסביבה הדני מפרסמת קוד התנהגות בטבע המיועד לידיעת הציבור. באתר של הסוכנות בשפה האנגלית מופיע [תקציר כללי ההתנהגות ושמירת הטבע](#) ובו פירוט פעילויות בהן כאלה המוגבלות או הדורשות היתר (דוגמת ציד), לינה בשטח, עקרונות התנהלות באזורי טבע בדרגת הגנה גבוהה ועוד. כמו כן מפורטות [פעילויות נופש](#) כגון ריצה והליכה בשבילים, רכיבת שטח, שיט, רחצה באגמים, טיול בחברת חיות מחמד וכו'. האתר מפנה גם [לעלון בשפה הדנית](#) ובו המלצות להתנהלות נכונה בטבע לצד התקנות הרלוונטיות.

3.6 ניו זילנד

אחד ממסמכי המדיניות המסודרים שנמצאו בסקירה זו הוא מטעם [משרד השימור של ניו זילנד](#). המסמך שנוסח ב-2005 מחליף אחד קודם מ-1983. הוא מתעדכן מעת לעת, והגרסה האחרונה המופיעה באתר היא מ-2019. הרעיון המרכזי של מדיניות הטיילות בניו זילנד הוא: "להבטיח שתמיד יישקל האיזון המתאים בין שימור צמחים ובעלי חיים אנדמיים, והאיתנות הכללית של הפארקים, לצד זכויות הציבור לטייל במקומות המיוחדים האלה וליהנות מהם." זאת תוך התחשבות במאפיינים הייחודיים של כל שמורה ואתר. המסמך מציב עקרונות מנחים האמורים לשמש בסיס לתקנות וכללים הנקבעים על ידי הנהלות הפארקים. הוא מוצג הן במתכונת אינטרנטית, והן כמסמך טקסטואלי שלם הניתן להורדה. הדברים כתובים בשפה ברורה ונהירה המתאימה לאנשי המקצוע, אך נראה שפניו בעיקר לציבור. הפרקים הראשונים עוסקים בהיבטים של שימור טבע ומורשת, וסיכונים העומדים בפני משימת השימור. בפרקים 8, 9 ו-10 מפורטים היבטים של שימושים ציבוריים, תיירות וטיילות בשטחים המוגנים, בהם:

- דיג וציד.
- חיות בר וחיות מחמד.
- כלי תחבורה ממונעים: רכב, מטוסים וכלי שיט.
- כלים לא ממונעים: אופניים, כלי טיס, כלי שיט.
- לינה: מבנים ומקומות לינה ארעיים.
- פעילויות מסחריות או תיירותיות.
- מרעה, חקלאות וקרייה.
- שירותים ודרכים.
- מתקני סקי.
- צילום מסחרי.

בהמשכו, מתווה מסמך המדיניות עקרונות תכנוניים. כדאי לציין גם את ההתייחסות לשיתוף הציבור (סעיף 3) המסביר את חשיבות המודעות והתמיכה של העם הניו זילנדי, ואת התועלת שביצירת יחסי עבודה ושותפויות עם הציבור ועם ארגונים שונים. זאת גם כאשר אי אפשר להשיג הסכמה מוחלטת. שיתוף הציבור נעשה במגוון אמצעים המעוגנים בחוק ובמדיניות, בהם מינוי נציגי ציבור ברשות השימור ובועדות שונות, הזמנת הציבור להגיב לטיטות של מסמכי מדיניות ותוכניות ולסוגיות ספציפיות כגון הצעות להכרזת פארקים חדשים.

3.7 פינלנד

בתגובה לפנייה ישירה ליועץ בכיר מרשות הפארקים של פינלנד התקבל לינק לאתר Parks : Metsähallitus & Wildlife Finland ובו [מסמך עקרונות](#) של הרשות המנהלת את מרבית השטחים המוגנים במדינה. המסמך פורסם לראשונה ב-1992 ועודכן מספר פעמים, האחרון שבהם ב-2014, והוא מתייחס לאתרי טבע ומורשת כאחת. המסמך מפרט את עקרונות התכנון והניהול של הרשות, ומתאר את תפקיד השטחים המוגנים בשימור הטבע והמגוון הביולוגי. עם זאת, המסמך מצהיר כי אין כוונתו למנות חוקים כובלים או אמות מידה, אלא לשמש מדריך שימושי להנהלות של אזורים מוגנים ואמצעי תקשורת עם בעלי עניין. בעניין זה מוקדש תת-פרק (5.5) קצר לעיקרון של שיתוף הציבור.

פרק 8 של המסמך עוסק בטיילות ותיירות ברוח עקרון הגישה החופשית לטבע הנהוג במדינות הצפון אירופיות. להלן כמה מהנושאים הזוכים להתייחסות מפורשת:

- ניהול בר קיימא של טיילות.
- לינת שטח ומדורות.
- איסוף פירות, קישוש עצים ודיג.
- פעילויות ספורט: טיפוס סלעים, רכיבת אופניים, ניווט, רכיבת סוסים, צילום טבע.
- תחרויות ואירועים: סקי קרוס קאנטרי, מזחלות סוסים.
- ציד ודיג למטרות פרנסה.
- נהיגת שטח ורכבי שלג.
- תעבורת רכב, כלי שיט וכלי טיס.

3.8 קנדה

המידע לגבי קנדה התקבל משני מקורות במקביל: מסמכים הזמינים באינטרנט והתכתבות עם פרופסור פול איגלס, חוקר שמירת הטבע ופרופסור בדימוס באוניברסיטת ווטרלו (Waterloo). לדברי פרופ' איגלס, השותף בכמה מהמחקרים המובאים [בפרק התיאורטי](#), ואשר מתייחסים גם הם למצב בקנדה, המדינה לא החילה מדיניות או חוק כוללים לגבי ההתנהלות בשטחים המוגנים. זאת מכמה טעמים:

- השמורות מנוהלות על ידי כמה רשויות שלכל אחת מידת עצמאות רבה, והן מקבלות החלטות שאינן בהכרח מעוגנות בחוק או במדיניות פדרלית.
- מערך הפארקים של קנדה הוא ותיק מאוד, והמדיניות נבנתה נדבך על גבי נדבך ולא במקשה אחת.
- יש שונות עצומה בין סוגי הפארקים ברחבי המדינה מבחינה גיאוגרפית וקרבתם למרכזי אוכלוסייה.

Parks Canada המנהל 171 אתרים היסטוריים, 47 פארקים לאומיים, 5 אזורי שימור ימיים ופארק עירוני אחד מצהיר כי הוא מעודד ביקור בפארקים הלאומיים של קנדה. כללי ניהול המבקרים מפורטים בסדרת

פרסומים ותוכניות ברמה אזורית וברמת הפארק הבודד, והם "מגדירים את סוג המתקנים המוצעים לציבור, אופיים ומיקומם, כמו גם פעילויות ושירותים."

באתר של [Parks Canada](https://parks.canada.ca/) מופיעים העקרונות המנחים וקווי מדיניות אופרטיבית של הארגון. בין אלה מוקדש סעיף קצר (סעיף 8) לטיילות תחת הכותרת: [פעילויות נאותות למבקרים](#). הסעיף אינו מפרט את כל הפעולות המותרות, אלא מכיר בעקרון הפיקוח על ביקור הציבור באזורים המוגנים וניהול שהייתם בשטח. אלה חייבים לעלות בקנה אחד עם התוכניות הניהוליות, ולהבטיח חווית ביקור טובה בלי להתפשר על איכויות סביבתיות ומורשתיות. הסעיף הבא, סעיף 9 מדגיש את עקרון שיתוף הציבור כאבן יסוד של המדיניות, התכנון והניהול של הארגון.

האתר מספק גם [מדריך למבקר](#) ובו מפורטים כללי זהב להתנהגות מטיילים ובהם:

- זהירות בשטח.
- איסוף אשפה.
- שמירת מרחק מבעלי חיים ואי האכלתם.
- ריסון חיות מחמד.
- שמירה על שקט.
- הקפדה על הליכה בשבילים.
- הימנעות מאיסוף מזכרות מהטבע.
- אי הטסת רחפנים.
- לינה במקומות ייעודיים בלבד.
- נהיגה זהירה בדרכי הפארקים.
- איסור על כניסה לאזורים מוגבלים.

הסקירה פרשה רשת רחבה בנושאי מדיניות וניהול של שטחים מוגנים, בהיבטים של עקרונות טיילות, תכנון ופיקוח, מידע ושיתוף הציבור, הן בשדה האקדמי והן במסמכים רשמיים ואתרי אינטרנט מוסדיים. אף שלא נמצאו מסמכים ומחקרים רבים המציגים מדיניות טיילות אחידה ומגובשת בנייר עמדה אחד ויחיד, הרי שהשלל שעלה ברשת משרטט כמה קווים מנחים החוזרים על עצמם, ואשר עשויים לשמש אבני בוחן לגיבוש מדיניות, ניסוח והצגתה.

א. מטרות הארגון

הצעד הראשון בתהליך הוא ניסוח עמדת הארגון ומטרותיו בכלל, וכל הקשור באיזון שבין העקרונות של סיפוק צרכי הטיילות של הציבור ושמירת הטבע בפרט. ניסוח כזה מסייע בנימוק המדיניות והסברתו לציבור.

ב. מוקד קביעת המדיניות

בחלק גדול מהמקרים המדיניות אינה ריכוזית, אלא היא נקבעת ברמה אזורית או מקומית, ואף באתרים ובשמורות עצמם. לעתים המדיניות המקומית נשענת על חוקים ותקנות מרכזיים, תוך פירושם באורח אזורי, אולם פעמים אחרות התהליך כולו נעשה באופן מקומי. ריבוד התכנים המתייחסים למדיניות ניהול השטחים המוגנים מאפשר טיפול נפרד בעקרונות כלל ארציים או של ארגון שלם, ובכללים החלים באתרי טבע ומורשת בעלי מאפיינים שונים, קהלים שונים ופעילויות שונות.

ג. קהל היעד

בסקירה ניכרים ההבדלים בין מסמכי מדיניות המיועדים ככלי עזר תכנוניים וניהוליים לאנשי מקצוע ומידע המיועד לכלל הציבור, אם כאמצעי הסברה או כמידע שימושי לפני ובעת ביקור בשטחים מוגנים. הבנת סוג המסמך הרצוי היא חיונית ליעילותו. יש לציין כי הדברים אינם מוציאים זה את זה, כלומר, המידע היוצא לציבור עשוי להיות תוצר של מסמך מדיניות פנימי ומקצועי. קשה למתוח את השמיכה לשני הצדדים במסמך אחד, אם כי הדוגמאות המובאות לעיל של דנמרק ושל ניו זילנד עושות זאת במידה מסוימת.

ד. אופן הפרסום

בדוגמאות המובאות יש כמה מסמכים שנכתבו כמקשה אחת ופורסמו כקובץ טקסטואלי. אחרים מופיעים בפורמט דיגיטלי, אם בעמוד מרכזי עם הפניות למקורות פנימיים וחיצוניים נוספים, או כעמודים נוסחיים. נמצאו גם מסמכים שמתפרסמים בשתי התצורות, טקסטואלית ודיגיטלית. ההחלטה על אופן הפרסום משפיעה על אופי הכתיבה, וכפופה גם לקהל היעד ואמצעי התקשורת עמו. שוב, כבסעיף ב' לעיל, הדברים אינם מוציאים זה את זה. ניתן לנסח מסמך מגובש וכולל, ולהפיק ממנו נוסח המתאים לתפוצה ברשת.

ה. שיתוף הציבור

לבקשת מזמין הסקירה, ניתנה תשומת לב לתהליכי שיתוף הציבור. אלה נכללים באופן זה או אחר בחלק גדול של המסמכים, על פי רוב באזכור תמציתי בלבד. אך כפי שעולה ממחקרים בתחום, יש טעם בפנייה לציבור רק אם התהליך נעשה כהלכה, לאחר הגדרה ומיפוי של בעלי העניין, ובחינה של יכולותיהם ותרומתם האפשרית לתהליך ההחלטה. שיתוף ציבור שאינו נעשה כהלכה עלול להזיק ולא להועיל.

לבסוף, יש לזכור כי מסמך מדיניות חייב להתעדכן מעת לעת במנגנון מסודר. בסקירה מובאים כמה מסמכים ותיקים שממשיכים לשמש אבן יסוד במוסדות ובארגונים שניסחו אותם, לצד עדכונים תקופתיים המתאימים את המדיניות לתנאים משתנים.

- Burns, R. C., & Moreira, J. C. (2013, January). Visitor Management in Brazil's Protected Areas: Benchmarking for Best Practices in Resource Management. In *The George Wright Forum* (Vol. 30, No. 2, pp. 163-170). George Wright Society.
- Coburn, J. (2011). Park Management Plans: *Understanding Visitor and Tourism Policy* (Master's thesis, University of Waterloo).
- Eagles, P. F., Coburn, J., & Swartman, B. (2014). Plan quality and plan detail of visitor and tourism policies in Ontario Provincial Park management plans. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 7, 44-54.
- Eagles, P. F., McCool, S. F., & Haynes, C. D. (2002). *Sustainable tourism in protected areas: Guidelines for planning and management* (No. 8). Iucn.
- Hyslop, K. E., & Eagles, P. F. (2007). Visitor management policy of national parks, national wildlife areas and refuges in Canada and the United States: A policy analysis of public documents. *Leisure/loisir*, 31(2), 475-499.
- Karadeniz, N., & Yenilmez Arpa, N. (2022). Guidelines for engaging stakeholders in managing protected areas.
- Leung, Y. F., Spenceley, A., Hvenegaard, G., Buckley, R., & Groves, C. (2018). Tourism and visitor management in protected areas: *Guidelines for sustainability* (Vol. 27). Gland, Switzerland: IUCN.
- Manning, R. (2001). Visitor experience and resource protection: A framework for managing the carrying capacity of National Parks. *Journal of Park & Recreation Administration*, 19(1).
- Mehnen, N., Mose, I., & Strijker, D. (2013). Governance and sense of place: Half a century of a German nature park. *Environmental Policy and Governance*, 23(1), 46-62.

IUCN

<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-027-En.pdf>

אוסטרליה

ויקטוריה

<https://www.parks.vic.gov.au/get-into-nature/conservation-and-science/science-and-research/state-of-the-parks/park-planning-and-knowledge>

ניו סאות וולס

<https://www.environment.nsw.gov.au/topics/parks-reserves-and-protected-areas/park-policies>

<https://www.environment.nsw.gov.au/topics/parks-reserves-and-protected-areas/park-policies/cycling>

טסמניה

[/https://parks.tas.gov.au](https://parks.tas.gov.au)

<https://parks.tas.gov.au/Documents/PWS%20Strategic%20Plan%202018-2021.pdf>

[https://stors.tas.gov.au/au-7-0057-00031\\$stream](https://stors.tas.gov.au/au-7-0057-00031$stream)

https://www.westcoast.tas.gov.au/_data/assets/pdf_file/0028/718165/Mountain-Bike-Trail-Strategy-West-Coast-2019-FINAL-public.pdf

איטליה

<http://www.parks.it/indice/Efaq aree protette.html#D-15>

<https://www.pngp.it/regolamento-fruizione#eng>

ארצות הברית

National Park Service

https://www.recpro.org/assets/Library/Visitor_Experience_Management/verp_handbook.pdf

<https://www.nps.gov/orgs/1548/upload/ManagementPolicies2006.pdf>

<https://npspolicy.nps.gov/DOrders.cfm>

<https://www.nps.gov/policy/DOrders/things toknow.htm>

<https://www.nps.gov/articles/leave-no-trace-seven-principles.htm>

<https://www.nps.gov/subjects/fishing/how-regulations-work.htm>

<https://www.nps.gov/subjects/biking/index.htm>

United States Forest Service

[/https://www.fs.usda.gov/im/directives](https://www.fs.usda.gov/im/directives)

<https://www.fs.usda.gov/about-agency/regulations-policies/directive-system-frequently-asked-questions>

<https://www.fs.usda.gov/about-agency/regulations-policies/laws-regulations>

<https://www.fs.usda.gov/visit/know-before-you-go>

בריטניה

<https://www.gov.uk/government/publications/the-countryside-code/the-countryside-code-advice-for-countryside-visitors>

אנגליה

<https://www.gov.uk/topic/outdoor-access-recreation/parks-trails-nature-reserves>

סקוטלנד

<https://www.nts.org.uk/what-we-do/advocacy/national-planning-framework>

<https://www.outdooraccess-scotland.scot/practical-guide-all>

צפון אירלנד

<https://www.nidirect.gov.uk/information-and-services/environment-and-outdoors/forests-and-outdoor-recreation>

<https://www.nidirect.gov.uk/articles/coasts-and-beaches#toc-1>

דנמרק

https://eng-naturstyrelsen-dk.translate.goog/experience-nature/rules-of-the-countryside/?_x_tr_sl=da&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc

https://naturstyrelsen-dk.translate.goog/publikationer/2020/juli/naturen-maa-gerne-betraedes/?_x_tr_sl=da&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc

https://naturstyrelsen-dk.translate.goog/naturoplevelser/?_x_tr_sl=da&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=sc

ניו זילנד

<https://www.doc.govt.nz/about-us/our-policies-and-plans/statutory-plans/statutory-plan-publications/national-park-management/general-policy-for-national-parks/general-policy-for-national-parks-full-content>

פינלנד

<https://www.metsa.fi/en/lands-and-waters/protected-areas/management-and-use-of-protected-areas>

קנדה

<https://www.pc.gc.ca/en/docs/pc/poli/princip/sec1/part1d>
<https://www.pc.gc.ca/en/docs/pc/poli/princip/sec1/part1d#a7>
<https://www.pc.gc.ca/en/voyage-travel/conseils-tips/guide>